

emprada en la part de sintaxi: «Tenint en compte el caràcter d'aquesta obra, entenem que seria molt feixuc que, encara que fos abreujadament, darrere cada exemple haguéssim de fer referència a l'obra o a l'autor d'on s'extreu i sovint, alhora, a la dels filòlegs que han destriat i analitzat passatges de documents de períodes diferents. Per la qual cosa, ens limitarem a transcriure frases que ens serviran de mostra de les solucions sintàctiques de què parlarem, estalviant, però, la citació de la font, en benefici de la claredat del nostre text» (p. 481).

El capítol inicial d'aquesta quarta part, «1. L'afaiçonament de la sintaxi catalana: de la parataxi a la hipotaxi» (p. 486-524) és una extensa introducció a la formació de la sintaxi del català, que n'assenyala les línies directrius —la descripció de les quals s'ampliarà i es detallarà en els capítols següents— sobre la base d'una doble premissa expressada amb convicció per l'autor: «La parataxi és l'estadi primitiu de la sintaxi d'una llengua, caracteritzat pel fet de recórrer a la frase simple o a la frase composta solament per coordinació o per juxtaposició» i «La hipotaxi és l'estadi desenvolupat de la sintaxi d'una llengua, caracteritzat pel fet que hi és possible qualsevol tipus de relació interoracional: la juxtaposició, la coordinació i la subordinació de tota mena, mitjançant els nexes conjuntius» (p. 488).

Després d'aquest capítol introductori, en vénen un reguitzell de dedicats a les categories lèxiques o parts de l'oració, com ja s'ha fet per a estructurar la descripció de la morfologia, però en aquesta ocasió els capítols s'enfoquen des d'una vessant més purament sintàctica, atès que la informació de tipus formal ja ha estat coberta anteriorment en els apartats pertinents i aquí només correspon fer-ne breus recordatoris: «2. Del substantiu: els casos de la declinació» (p. 525-533), «3. De l'article» (p. 534-539), «4. Dels demostratius» (p. 540-543), «5. Dels possessius» (p. 544-546), «6. Dels numerals» (p. 547-548), «7. Dels quantitatius» (p. 549-550), «8. Dels indefinits» (p. 551-555), «9. De l'adjectiu qualificatiu» (p. 556-557), «10. Dels pronoms personals» (p. 558-564), «11. Dels pronoms relatius» (p. 565-587), «12. Del verb» (p. 588-610), «13. De l'adverbi» (p. 611-619), «14. De la preposició» (p. 619-643) i «15. De les conjuncions» (p. 644-658). Tanquen aquesta part dos capítols dedicats a sengles aspectes essencials de la sintaxi: «16. De la concordança» (p. 659-663) i «17. Sobre l'ordre dels elements en la frase» (p. 664-692).

Ja per acabar, un cop descrit el contingut del llibre i les característiques més destacades del mètode expositiu dels autors —àmplia exemplificació, citacions documentals, atenció a la toponímia i a l'antroponímia, respecte per la diversitat dialectal, preocupació per les tendències generals i per les evolucions particulars, establiment d'interrelacions entre fenòmens i visió de la llengua com un sistema on tot està connectat—, no volem deixar de remarcar l'enorme feinada que s'endevina darrere d'aquest nou manual de gramàtica històrica catalana, que suposa una ampliació i una molt necessària actualització de les obres de consulta de què disposàvem fins ara. Sens dubte, aquest manual està cridat a esdevenir una obra de referència imprescindible per a tots els estudiosos i els interessats en l'origen i en l'evolució de la nostra llengua, i serà una eina molt útil per als docents i per als estudiants de matèries diacròniques.

Mar MASSANELL I MESSALLES
Universitat Autònoma de Barcelona

BINIMELIS, Joan Baptista (2014): *Sobre els vicis de les dones i el seu tarannà variable. Catàleg de dones especialment sàvies*. Ed. Alexandre FONT JAUME. Mallorca: Lleonard Muntaner, 349 p. [Introducció de G. ENSENYAT i A. FONT. *Sobre els vicis de les dones i el seu tarannà variable*: transcripció de G. ENSENYAT / À. MARTÍ / M. MULET. *Catàleg de dones especialment sàvies*: transcripció, traducció i notes de J. CAMPILLO / À. MARTÍ / M. MULET. Índex general d'autors, obres i passatges d'À. MARTÍ / M. MULET.]

Les dues obres que s'editen en aquest volum representen una petita part de l'obra de l'escriptor mallorquí polifacètic Joan Baptista Binimelis i Garcia (Manacor 1538/1539-Palma 1616). Era el tipus d'home del Renaixement tardà que ho abraçava tot: la medicina (que va estudiar a València), la literatu-

ra, la geografia, l'astrologia, les matemàtiques, i la història, sobretot la de Mallorca. Tot això a part de complir amb les exigències de la seva carrera eclesiàstica. L'autor és conegut avui sobretot per la seva *Història general del Regne de Mallorca*, que va acabar d'escriure en català el 1595 i que posteriorment ell mateix traduí al castellà. No en va poder publicar la versió original, i la traducció tampoc no li va servir per aconseguir que l'obra sortís a la impremta, fet que no es va produir fins a l'any 1927 en una edició considerada molt defectuosa pels especialistes. Les dificultats de publicació potser s'haurien de relacionar amb una de les poques dades conegudes sobre la seva biografia. Gràcies a un document del 1604 de la Inquisició, consta que va confessar haver fet tocaments impúdics i altres coses poc apropiades a unes monges del convent de Santa Clara de les quals era el confessor, amb la conseqüència que va ser privat de confessar a perpetuïtat i fou condemnat a reclusió durant un any. Però la desgràcia que caracteritza el destí de la seva obra no es limita a les probables conseqüències d'aquest escàndol per a la publicació de la seva *Història*. Segons l'editor del present volum, el vuitanta per cent de tot allò que va escriure es coneix avui només pels títols. L'única obra que va veure publicada és el *Calendarium juxta ordinem Brev. Rom. pro tribus annis, ab anno scilicet 1592 usque ad annum 1594*. És a dir, només ens ha pervingut el vint per cent de la seva producció, i quasi tot encara està inèdit. La *Història general del Regne de Mallorca* en la seva versió catalana sens dubte serà una peça central en el projecte de la publicació de l'obra existent de Binimelis, del qual el present volum forma part. Mentrestant, en una altra iniciativa a favor de Binimelis, ha sortit a València (2014), dins de la col·lecció *Fonts Històriques Valencianes de les Publicacions de la Universitat de València*, l'edició crítica de Juli Moll i Gómez de la Tía del Llibre V, la *Descripció particular de l'illa de Mallorca e viles*.

Sorpren en certa manera que s'hagi volgut iniciar la publicació de l'obra de Binimelis, un projecte del tot meritori, amb aquestes dues obretes sobre la dona. Els editors no amaguen el fet que aquesta part de l'obra del mallorquí té poc, per no dir res, d'original, i no es va redactar en català sinó en llatí. Els títols catalans de les dues obres són traduccions realitzades pels col·laboradors del projecte. El text llatí original es reproduïx en un apartat al final. Quan s'hagi publicat la resta de l'obra, el paper d'aquest volum segurament no serà més que complementari a la part més substancial i original. Dit això, és un llibre molt ben editat, i prometedor d'una obra completa de Binimelis atractiva i feta amb rigor.

Després d'una concisa presentació de Binimelis i del projecte de publicació de les seves obres pel director, Alexandre Font Jaume, Gabriel Ensenyat Pujol du a terme un resum competent i aclaridor de la literatura misògina clàssica i medieval. Al capítol següent, de Font Jaume, es fa una avaluació dels altres corrents dels segles xv i xvi, la defensa de la dona contra el discurs misogin i els escrits de Joan Lluís Vives sobre l'educació de la dona (obra la influència de la qual se sent en obres com la *Vida política de todos los estados de las mugeres* de Juan de la Cerda de 1599), un tema estudiat extensament al recentíssim *La defensa de la mujer en la literatura hispánica, siglos xv-xvii* (Madrid: Cátedra, 2015), de Julio Vélez-Sáinz, i a *La cuestión odiosa. La mujer en la literatura hispánica tardomedieval*, de Robert Archer (València: Institució Alfons el Magnànim, 2011). Binimelis, escrivint les seves obretes sobre les dones a València el 1568, devia de ser conscient que feia reviscolar una misogínia a tota ultrança i sense matisos que pertanyia al segle anterior. El seu *Sobre els vicis de les dones i el seu tarannà variable* és una diatriba sobre el sexe femení que podia haver sortit de la ploma de Jaume Roig cent anys abans.

A diferència de Roig, però, la seva obra no és original, ni molt menys, sinó que, com explica Font Jaume en unes pàgines aclaridores (p. 47-69), explota l'extensa obra del jurista Andrés Tiraqueau, *De legibus connubialibus et iure maritali*, de la qual sembla que va usar l'edició publicada a París el 1546. L'aprofita sense reconèixer el seu deute amb un llibre que és evidentment fruit d'una labor immensa, tampoc no n'anomena l'autor. Consta que Rabelais va fer el mateix: el llibre de Tiraqueau era enormement útil. A més, com deixa clar Font Jaume (p. 66), Binimelis copia Tiraqueau sense cura i amb poc ordre, reproduint les cites amb nombroses faltes. Tiraqueau no va escriure *De legibus* com una obra dirigida primordialment contra la dona sinó per oferir consell a l'home casat o que vol casar-se. Pel que sembla usava la misogínia en el seu paper tradicional de *remedium amoris* (de fet, és el motiu que es desprèn de la narrativa de *Lo spill*). Però sembla que a Binimelis no li interessava aquest aspecte di-guem-ne pràctic dels arguments misògins, ni tampoc la majoria de les concessions positives al sexe fe-

mení que es troben a l'obra de Tiraqueau. El propòsit del mallorquí a *Sobre els vicis de les dones* és parlar malament de les dones sense gaires concessions o floritures, i sense cap altre propòsit. És una tirallonga misògina, sense coherència argumental o narrativa, en la qual repassa alguns dels temes tradicionals de la misogínia: la vanitat de la bellesa femenina, els arreus i la cosmètica, la maldat de les dones, els seus vicis, la seva tossuderia, avarícia, falsedat, etc. Després dedica prou espai a descriure els «costums i cerimònies dels antics pel que fa al matrimoni i al concúbit», capítol d'un cert interès, però redactat sempre, és clar, a base del llibre de Tiraqueau. Al final del tractat repeteix, quasi amb desgana, uns quants arguments de Tiraqueau a favor de les dones (la constància, el seu paper de conselleres, la seva pudicitia). L'altra obreta, el *Catàleg de dones especialment sàvies*, deriva d'una altra part del mateix llibre de Tiraqueau. En ella Binimelis desenvolupa la llista de noms que ja havia donat a l'altra obra (capítol 25).

La contribució de Binimelis a la literatura sobre la dona és pràcticament nul·la. Però no per això aquest volum deixa de ser d'una gran importància. El gran saqueig de l'obra de Tiraqueau ha obligat els editors a identificar i comprovar les citacions que dona l'autor francès de fonts extensíssimes de la literatura clàssica, tant la llatina com la grega. El treball de recerca que trobem a les notes és impressionant, i la traducció de les fonts emprades per Tiraqueau (el seu llibre encara no està editat modernament) és summament útil per a l'estudi del tema. L'ombra de Binimelis pot estar molt satisfeta de sortir publicada en una edició qualitativament molt per damunt del text original que va deixar a la posteritat.

Robert ARCHER
King's College London
Universitat de València

CAFFARELLI, Enzo (cur.) (2015): *Nomi italiani nel mondo. Studi internazionali per i 20 anni della «Rivista Italiana di Onomastica»*. Roma: ItaliAteneo (QuadRION 5), pp. XVIII + 494.

Vent'anni dopo la pubblicazione del primo numero della rivista RION, ne viene celebrata la nascita con un bel volume che, attraverso i contributi di noti studiosi di onomastica, mette in evidenza la realizzazione di quanto era negli auspici e nelle aspettative dei soci fondatori.

La lettura conferma l'apertura internazionale della collana (Quaderni internazionali di RION), sottolineata dai nomi degli autori che provengono da 10 nazioni (oltre all'Italia: Francia, Spagna, anche sul versante della Catalogna, Malta, Gran Bretagna, Ungheria, Polonia, Croazia, Romania, Brasile) e dalle aree interessate che proiettano l'Italia a Parigi, a Valencia e a Siviglia, alla Valletta, a Spalato, nel Regno Unito, in Germania, Ungheria, Polonia, Romania, Brasile e in qualche caso nel mondo intero.

Particolare attenzione viene dedicata all'antroponimia, attraverso 9 lavori sul totale di 14, vista nelle sue due componenti (nomi individuali e nomi di famiglia), a volte secondo la prospettiva diacronica che ci porta indietro fino al XIV secolo con gli universitari a Parigi studiati da Pierre-Henri Billy, *Les universitaires italiens à Paris au XIVe s.*, che offrono anche un quadro culturale importante in cui si evidenziano i forti contatti dell'Italia centro-settentrionale con la Francia, illustrati da una provvidenziale cartina, più spesso fermandosi al sec. XIX. È il caso degli *Apellidos italianos en la Comunidad Valenciana*, di Emili Casanova, lavoro in cui, all'interno di un quadro storico che risale fino al medioevo, vengono documentati ben 150 cognomi provenienti dal nostro paese, alcuni dei quali assenti nei repertori anche recenti; quello di M. Dolores Gordon Peral, *Presencia italiana en la España meridional según el testimonio de la toponimia*, che nella toponomastica dell'Andalusia reperisce le tracce di importanti famiglie mercantili, soprattutto genovesi e fiorentine che, fissatesi sul territorio per piacere o per necessità (ottenere autorizzazione al commercio con l'America), diventano riferimento per i luoghi da esse abitati, definiti spesso secondo adattamenti alla lingua ricevente (Cattaneo / *Cataño*, Bucarelli / *Bucareli*, Pinello / *Pinelo*; restano anche alcuni etnici come Lomelino / *Lomelin*, Italiano / *Italián*; talora la provenienza si mantiene del tutto trasparente anche per luoghi minori, come nel caso di Bartolomeo *Sobranis* o *Sopranis de Ribero*, che non è genericamente genovese, ma specificamente riferito a Rivarolo Ligure).